
Osoby współpracujące z komornikiem w kontekście ubezpieczeń społecznych

Celem niniejszego opracowania jest wyjaśnienie, czy osoby zatrudnione u komornika sądowego mogą zostać uznane przez organ rentowy za osoby współpracujące w rozumieniu art. 8 ust. 11 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. W opracowaniu autorka omawia status prawny komornika sądowego oraz status prawny osób zatrudnianych u komornika. Kolejno wyjaśnia zagadnienie osoby współpracującej w rozumieniu ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W końcowej części opracowania autorka odnosi się do kwestii osób współpracujących z komornikiem w kontekście przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o komornikach sądowych. We wnioskach końcowych ustosunkowuje się do wątpliwości, której wyjaśnienie stanowiło cel opracowania.

Słowa kluczowe: komornik, osoba współpracująca, organ rentowy, ubezpieczenia społeczne, władza publiczna

Otrzymano: 21.10.2019

Zaakceptowano po recenzjach: 5.05.2020

DOI: 10.32088/0000_19

Uwagi wprowadzające

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹, zwanej dalej ustawą o komornikach, komornik sądowy jest funkcjonariuszem publicznym działającym przy sądzie rejonowym. Status funkcjonariusza publicznego stawia przed komornikiem określone wymogi dotyczące jego przymiotów jako piastuna organu i jakości świadczonych przez niego usług publicznych. Wykładnia pojęcia władzy publicznej została dokonana przez Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z 4 grudnia 2001 r.², w którym uznał, że obejmuje ona wszystkie władze w sensie konstytucyjnym – ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Trybunał Konstytucyjny wyjaśniał, iż w pojęciu władzy publicznej mieszczą się także inne instytucje niż państwowe lub samorządowe, o ile wykonują funkcje władzy publicznej w wyniku powierzenia czy przekazania im tych funkcji przez organ władzy państwowej lub samorządowej³. Podkreślenia wymaga więc fakt, że jako organ władzy publicznej komornik występuje w imieniu państwa⁴. Wykonywanie władzy publicznej wiąże się z władczym kształtowaniem sytuacji jednostki. Nadanie komornikowi sądowemu statusu funkcjonariusza publicznego legitymizuje zatem dopuszczalność stosowania przez niego środków przymusu państwowego, które stanowią istotną cechę egzekucji sądowej. W wyniku egzekucji następuje przymusowe pozbawienie dłużnika określonych składników majątku i przeniesienie ich własności na wierzyciela lub inne osoby⁵.

Należy przy tym zauważyć, że komornik sądowy może być również postrzegany jako zawód zaufania publicznego. Termin ten w Polsce wprowadzono na mocy art. 17 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Do zawodów zaufania publicznego zalicza się profesje, które polegają na wykonywaniu zadań o szczególnym charakterze z punktu widzenia zadań publicznych i z troski o realizację interesu publicznego. Można zatem uznać, że wypełnia on szczególną rolę społeczną, a w konsekwencji wykonywane przez niego czynności egzekucyjne i pozaegzekucyjne są obwarowane specjalnymi wymaganiami⁶.

Nadanie komornikowi godności funkcjonariusza publicznego czy też postrzeganie go jako zawodu zaufania publicznego stanowi o jego szczególnym statusie prawnym, nadaje mu wyjątkowe znaczenie oraz stanowi o jego odrębnościach. Interesujące jest przy tym, iż komornik realizuje funkcje państwa w zakresie przymusowego wprowadzania orzeczeń sądowych w życie, działając jednocześnie na własny rachunek⁷. Status komornika został zbliżony do przedsiębiorcy wykonującego wolny zawód, co zostanie wyjaśnione w dalszej części opracowania.

1 Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. poz. 771).

2 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 4 grudnia 2001 r., SK 18/00.

3 *Ibidem*.

4 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12 grudnia 2012 r., I FSK 147/12.

5 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 4 grudnia 2001 r., SK 18/00.

6 K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich, *Komornik sądowy wobec standardów rzetelnego postępowania w sprawach cywilnych – wybrane zagadnienia* [w:] *Etyka zawodowa komornika sądowego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016, s. 131; W. Tomalak, *Status ustrojowy i procesowy komornika sądowego*, Warszawa 2014, s. 86.

7 *Ibidem*, s. 133.

Nie można przy tym zapominać o marginalizowanej, ale jakże istotnej sferze aktywności komornika związanej z zatrudnianiem przez niego pracowników w prowadzonej przez siebie kancelarii⁸. Powyższe kwestie wpływają na sferę prawa ubezpieczeń społecznych, jak również wywołują spore dylematy co do klasyfikacji osób wymienionych w katalogu wskazanym w art. 8 ust. 11 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych⁹, zwanej dalej ustawą systemową, tj. małżonka, dzieci własnych, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobionych, rodziców, macochy i ojczyma oraz osób przysposabiających jako osób współpracujących z komornikiem. Coraz częściej spotyka się bowiem praktykę uznawania przez organ rentowy za osoby współpracujące z komornikiem pracowników kancelarii komorniczej, wymienionych enumeratywnie w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej, pomimo zatrudnienia tych osób na podstawie umowy o pracę czy umowy cywilnoprawnej. W szczególności sytuacja ta dotyczy przypadku zawarcia związku małżeńskiego przez komornika z pracownikiem kancelarii.

By wyjaśnić zagadnienie, czy osoby zatrudnione u komornika, wymienione w katalogu osób wskazanych w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej, mogą zostać uznane za osoby współpracujące przy prowadzeniu działalności gospodarczej, należy przedstawić status prawny komornika sądowego, jak również status prawny osób pracujących w kancelarii komorniczej. Wyjaśnienia będzie także wymagać zagadnienie współpracy w kontekście ubezpieczeń społecznych i w rezultacie odniesienie tych rozważań do osób zatrudnionych u komornika wykonującego zadania z zakresu władzy publicznej.

Status prawny komornika sądowego a status prawny osób zatrudnionych u komornika

Jak nakreślono powyżej, status prawny komornika sądowego pozostaje niezwykle złożonym zagadnieniem¹⁰. Stosownie do treści art. 3 ust. 1 ustawy o komornikach komornik jest organem władzy publicznej w zakresie wykonywania czynności w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym. Ustawodawca, określając komornika jako organ władzy publicznej, powierza mu wykonanie określonych, ustawowych zadań w sposób władczy wobec innych jednostek. Komornik jako organ egzekucyjny wykonuje m.in. orzeczenia wydane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej. Jest pod tym względem gwarantem wykonywania władzy publicznej¹¹.

Z kolei zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy o komornikach czynności w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym oraz inne ustawowe zadania komornik wykonuje

8 J. Stelina, *Etyka komornicza a prawo pracy* [w:] *Etyka zawodowa komornika sądowego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016, s. 181.

9 Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 300).

10 Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

11 B. Falkowski, *Komentarz do art. 3 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.

osobiście. Jednak w sytuacjach przewidzianych w ustawach komornik może zlecić wykonywanie określonych czynności asesorowi komorniczemu, zwanemu dalej asesorem. Zlecenie wykonywania tych czynności jest dopuszczalne jedynie jako przygotowanie do wykonywania zawodu komornika. Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca przywiązał szczególną wagę do osobistego wykonywania czynności przez komornika, ograniczając przy tym uprawnienia asesorów i aplikantów komorniczych¹². Co prawda dopuszczono wykonywanie pewnych czynności przez asesorów komorniczych, o czym mowa chociażby w art. 138 ust. 1–3 ustawy o komornikach, argumentując w uzasadnieniu projektu komentowanej ustawy¹³, iż „asesura służy praktycznemu przygotowaniu do samodzielnego wykonywania zawodu komornika”. W porównaniu do obowiązującej wcześniej ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji¹⁴ znacznie pomniejszono zakres czynności podejmowanych przez asesorów komorniczych, a w całości odstąpiono od regulacji umożliwiającej podejmowanie niektórych czynności przez aplikantów komorniczych. Takie ustawowe rozwiązanie budzi wiele kontrowersji¹⁵. Aplikantom komorniczym nadano nowy, węższy zakres obowiązków, określony w art. 97 ust. 1 ustawy o komornikach, a w przypadku asesorów komorniczych ustawodawca wskazał enumeratywnie w ustawie o komornikach szerszy zakres czynności, których im wykonywać nie wolno¹⁶.

Nie bez znaczenia pozostaje również to, że komornik wszystkie czynności wykonuje na własny rachunek. Nie otrzymuje on zatem wynagrodzenia za pracę z budżetu państwa. Stosownie do art. 150 ust. 1 ustawy o komornikach za pełnioną służbę komornikowi przysługuje wynagrodzenie prowizyjne, proporcjonalne do wysokości uzyskanych opłat egzekucyjnych, a jego wysokość uzależniona jest od sumy opłat egzekucyjnych uzyskanych w roku kalendarzowym¹⁷. Wynagrodzenie prowizyjne komornik potrąca bezpośrednio z uzyskanych opłat egzekucyjnych, co wynika wprost z treści art. 150 ust. 2 ustawy o komornikach. Komornik ma obowiązek co miesiąc samodzielnie dokonać potrącenia przysługującego mu wynagrodzenia, mając na uwadze granice wskazane w wymienionym powyżej przepisie ustawy. Potrącone wynagrodzenie komornik jest zobowiązany przekazać na odrębny rachunek bankowy służący pokryciu kosztów działalności egzekucyjnej do piątego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po miesiącu, w którym uzyskał opłatę egzekucyjną. Podkreślenia wymaga również to, że koszty działalności egzekucyjnej wymienione w art. 152 ust. 1 ustawy o komornikach komornik pokrywa z wynagrodzenia prowizyjnego oraz opłat komorniczych innych niż opłaty egzekucyjne, o czym mowa w art. 152 ust. 2 ustawy o komornikach¹⁸.

¹² *Ibidem*, nb. 3.

¹³ VIII kadencja, druk sejmowy nr 1582.

¹⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2017 r. poz. 1277, z późn. zm.).

¹⁵ B. Falkowski, *op. cit.*, nb. 3.

¹⁶ Art. 97, art. 138 ust. 2 ustawy o komornikach sądowych.

¹⁷ T. Skoczylas, *Komentarz do art. 150 ustawy o komornikach sądowych [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.

¹⁸ T. Skoczylas, *op. cit.*, nb. 2.

Na gruncie niniejszych rozważań należy również nadmienić, że komornik nie jest przedsiębiorcą w rozumieniu przepisów regulujących podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej, jak również nie może prowadzić działalności gospodarczej, o czym mowa w art. 33 ust. 1 i 2 ustawy o komornikach. Zauważyć należy, że przepisy regulujące prowadzenie działalności gospodarczej to przede wszystkim przepisy ustawy z 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców¹⁹. Zgodnie z art. 4 wskazanej ustawy przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą. Z kolei art. 3 ustawy Prawo przedsiębiorców wskazuje, że działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły. Można zatem stwierdzić, że działalność komornika spełnia w zasadzie ustawowe definicje zarówno przedsiębiorcy, jak i działalności gospodarczej. Nie ulega wątpliwości, że komornik jest osobą fizyczną, która prowadzi zorganizowaną działalność w ramach utworzonej przez niego kancelarii i jest to działalność zarobkowa wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły. Z kolei zarobki są uzależnione od aktywności i efektywności danego komornika.

Wymaga podkreślenia, że w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 13 grudnia 2011 r.²⁰ wyjaśniono, że komornik dysponuje quasi-przedsiębiorstwem, to jest zapleczem osobowym i materialnym w postaci kancelarii, którą ma obowiązek utrzymywać na poziomie odpowiednim do godności urzędu i posiadanych środków, ale również, iż ma ograniczoną swobodę w poszukiwaniu dodatkowych źródeł dochodów. Wskazanie wprost w art. 33 ustawy o komornikach, że komornik nie jest jednak przedsiębiorcą i nie może prowadzić działalności gospodarczej, ma przede wszystkim rozwiązać wątpliwości odnośnie formy pracy komornika jako funkcjonariusza publicznego w ramach struktur państwa, a także wskazać na ograniczenia z tego wynikające, analogiczne do tych, które dotyczą sędziego w prowadzeniu działalności gospodarczej²¹. Mogłoby się wydawać, że ustawodawca w ten sposób chciał rozstrzygnąć, że komornik jest funkcjonariuszem publicznym. Według dotychczasowych przepisów miał on status funkcjonariusza publicznego i nie był przedsiębiorcą w rozumieniu przepisów poprzednio obowiązującej ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, niemniej jednak ukształtowanie jego praw i obowiązków w zakresie prowadzenia kancelarii i zatrudniania personelu pomocniczego lokowało komornika w istocie pomiędzy tymi dwoma statusami. Sytuacja ta zmieniła się w nowej ustawie, gdyż przewidziano w niej znaczące wzmocnienie pozycji komorników sądowych jako funkcjonariuszy publicznych²².

19 Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz.U. poz. 646).

20 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 grudnia 2011 r., SK 44/09.

21 M. Świtkowski, *Komentarz do art. 33 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.

22 J. Stelina, *Uwagi do projektu ustawy o komornikach sądowych w zakresie zagadnień związanych z prawem pracy i statusem komornika jako funkcjonariusza publicznego* [w:] *Opinia na temat projektu ustawy o komornikach sądowych (projekt z dnia 22 listopada 2016 r. – UD 146)*, Warszawa 2016, s. 82–86, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/12292407/12393266/12393269/dokument264823.pdf> (11.03.2020).

Należy jednak nadmienić, że w art. 33 ust. 3 ustawy o komornikach ustawodawca wskazał, iż do komornika stosuje się przepisy ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych²³, ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych²⁴ dotyczące osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Komornik nie jest zatem przedsiębiorcą ani nie prowadzi działalności gospodarczej, ale wskazane przepisy mają do niego odpowiednie zastosowanie. Oznacza to, że w zakresie przychodów i kosztów podatkowych obowiązują go te same przepisy co do osób prowadzących działalność gospodarczą. Jeśli zaś chodzi o ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, to tu również mają do niego zastosowanie jednakowe reguły, które przewidziane są dla przedsiębiorców. Co więcej, oznacza to, że komornik płaci składki na ubezpieczenie społeczne za siebie jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą. W tym miejscu należy również wskazać, że art. 33 ustawy o komornikach znajduje zastosowanie także do asesorów²⁵.

Odnosząc się z kolei do statusu prawnego asesora komorniczego, należy podkreślić, iż wykazuje on pewne podobieństwa do statusu komornika, przy czym jakiegokolwiek czynności może wykonywać tylko wtedy, gdy jest zatrudniony u komornika, jak i pod jego nadzorem²⁶. Określając z kolei kompetencje przysługujące asesorowi, należy wskazać, że ich zakres został zdecydowanie pomniejszony w stosunku do obowiązującej uprzednio ustawy, o czym była już mowa. Zgodnie z zasadami określonymi w art. 138 i art. 139 ustawy o komornikach komornik może zlecić asesorowi prowadzenie egzekucji w niektórych kategoriach spraw oraz wykonanie konkretnych czynności egzekucyjnych. W tym zakresie asesor komorniczy działa na zlecenie i w imieniu komornika sądowego, który ponosi pełną odpowiedzialność odszkodowawczą za działania podjęte przez asesora, jak i aplikanta komorniczego. Na komorniku spoczywa również obowiązek bieżącego kontrolowania wykonywania przez asesorów, jak i aplikantów powierzonych im zadań, o czym mowa w art. 153 ust. 2, 3, 5 ustawy o komornikach. Zdecydowanie wskazuje to na nadzór nad wykonywaniem czynności przez asesora. Kontrola powinna obejmować nie tylko ocenę zgodności tych działań z przepisami prawa (kryterium legalności), lecz także badanie, czy czynności podejmowane przez asesora pozwalają na osiągnięcie zakładanych celów (kryterium celowości) i czy są wykonywane w odpowiedni sposób (kryterium rzetelności)²⁷. Wymaga podkreślenia, że jeżeli w toku badania prawidłowości tych czynności komornik stwierdzi jakiegokolwiek uchybienia, zgodnie z art. 140 ustawy o komornikach jest zobowiązany do podjęcia wszelkich niezbędnych i przewidzianych przepisami prawa działań mających na celu uchylenie

23 Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 200, z późn. zm.).

24 Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1938, z późn. zm.).

25 M. Świtkowski, *op. cit.*, nb. 2 i 5.

26 Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

27 J. Prasalek, *Komentarz do art. 140 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.

lub zmianę wadliwie dokonanych czynności. Jeżeli z kolei uchybienie asesora będzie polegać na nieprawidłowym podjęciu czynności faktycznych, dokonywanych poza kancelarią komorniczą, związanych z analizą przebiegu postępowań egzekucyjnych czy dotyczących doręczenia korespondencji sądowej, sporządzenia protokołu stanu faktycznego, wykonania postanowień o zabezpieczeniu spadku czy sporządzenia spisu inwentarza, to komornik powinien samodzielnie dokonać odpowiednich w swojej ocenie czynności w tym zakresie. Następnym krokiem powinno być zaś wskazanie asesorowi popełnionych przez niego błędów. Podstawowym bowiem celem zatrudnienia asesora w kancelarii komorniczej jest nabycie przez niego wiedzy i doświadczenia, koniecznych do przyszłego samodzielnego wykonywania zawodu komornika. Dodatkowo należy zauważyć, że jeśli stwierdzone uchybienia asesora wypełniają w ocenie komornika przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej, powinien on wówczas zawiadomić jeden z organów wskazanych w art. 228 omawianej ustawy, tj. ministra sprawiedliwości, prezesa właściwego sądu apelacyjnego, prezesa właściwego sądu okręgowego, prezesa właściwego sądu rejonowego, sędziego wizytatora, organ samorządu komorniczego lub komornika wizytatora. Organy te zobowiązane są do oceny, czy działania asesora mają znamiona działań skutkujących powstaniem odpowiedzialności dyscyplinarnej, i ewentualnego złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, o czym mowa w art. 228 ust. 2 ustawy o komornikach. Asesorzy ponoszą bowiem odpowiedzialność dyscyplinarną na zasadach zbliżonych do komorników. Należy zauważyć, że podobnie sytuacja przedstawia się w stosunku do aplikantów komorniczych. Art. 98 ust. 5 ustawy o komornikach nakłada na komornika podobne obowiązki kontrolne względem aplikantów. Zgodnie z art. 98 ust. 5 ww. ustawy komornik w każdym stanie sprawy ma obowiązek badania prawidłowości czynności podjętych przez aplikanta w ramach udzielonego upoważnienia (art. 98 ust. 2 ustawy o komornikach wskazuje, że może on m.in. upoważnić aplikanta do doręczania korespondencji bezpośrednio adresatowi oraz do innych czynności przewidzianych ustawą), a w razie stwierdzenia uchybień musi podjąć niezbędne działania w zakresie przewidzianym przepisami prawa mające na celu uchylenie lub zmianę wadliwie dokonanych czynności²⁸.

Komornik zatrudnia zarówno aplikantów, jak i asesorów na podstawie umowy o pracę, o czym mowa w art. 153 ust. 2, 3, 5 ustawy o komornikach. W rozumieniu przepisów prawa pracy komornik jest pracodawcą osób zatrudnionych w kancelarii komornika²⁹. Brak nadzoru nad zatrudnionymi asesorami wskutek zwinionych działań lub zaniechań może stanowić podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej komornika, na co wskazuje art. 222 pkt 7 ustawy o komornikach. Należy zwrócić uwagę, że przepisy ustawy o komornikach sądowych przewidują wyłącznie zatrudnienie asesora czy aplikanta komorniczego. Prezes sądu apelacyjnego prowadzi wykaz asesorów komorniczych zatrudnionych w obszarze właściwości podległego mu sądu. Bezsprzecznie wynika z tego,

28 J. Prasalek, *op. cit.*, nb. 2.

29 J. Studzińska, *Wybrane aspekty statusu prawnego komornika z uwzględnieniem orzecznictwa Sądu Najwyższego* [w:] *Księga jubileuszowa z okazji X-lecia Samorządu Komorniczego w Apelacji Szczecińskiej. Institia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2016, s. 362.

iż nie prowadzi się więc żadnego wykazu asesorów współpracujących przy prowadzeniu działalności gospodarczej³⁰.

Osoba współpracująca w rozumieniu prawa ubezpieczeń społecznych

Na gruncie niniejszych rozważań należy przybliżyć problematykę współpracy z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność w kontekście ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z art. 8 ust. 11 ustawy systemowej za osoby współpracujące z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność, zleceniobiorcami oraz z osobami fizycznymi, wskazanymi w art. 18 ust. 1 ustawy Prawo przedsiębiorców, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4–5a, uważa się małżonka, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione, rodziców, macochę i ojczyma oraz osoby przysposabiające, jeżeli pozostają z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym i współpracują przy prowadzeniu tej działalności bądź wykonywaniu umowy agencyjnej lub umowy zlecenia; nie dotyczy to osób, z którymi została zawarta umowa o pracę w celu przygotowania zawodowego.

Nie każda współpraca skutkuje nabyciem przez osobę pomagającą przy prowadzeniu działalności gospodarczej statusu osoby współpracującej. Konieczne jest bowiem uprzednie dokonanie ustaleń faktycznych co do charakteru i rodzaju tych czynności. Aby udzielana pomoc stanowiła współpracę w analizowanym przedmiocie, musi mieć ona charakter stały oraz bez niej dochody wspólnego gospodarstwa domowego z tej działalności nie osiągałyby takiego pułapu, jaki zapewnia współdziałanie z zatrudniającym przy tym przedsięwzięciu³¹. Należy przy tym zaakcentować, że praca dorywcza nie wyczerpuje znamion współpracy przy prowadzeniu działalności³². Podobne stanowisko prezentuje Sąd Najwyższy, wskazując na cechy, jakie powinna mieć współpraca. Podkreślano, że działania współpracownika powinny mieć istotny ciężar gatunkowy, nie mogą mieć charakteru wtórnego, mają mieć: bezpośredni związek z przedmiotem działalności gospodarczej, stabilność i zorganizowanie, znaczący czas oraz częstotliwość podejmowanych robót³³.

Dodatkowo oprócz przesłanki współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności lub wykonywaniu umowy cywilnoprawnej do uzyskania statusu osoby współpracującej w rozumieniu przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych konieczne jest pozostawanie z osobą prowadzącą pozarolniczą działalność lub zleceniobiorcą we wspólnym gospodarstwie domowym. Ustalenie tej okoliczności w praktyce nastęrcza najwięcej problemów. Należy przyjąć, że wspólne gospodarstwo domowe to stały udział i ścisła

³⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

³¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 20 maja 2008 r., II UK 286/07.

³² Wyrok Sądu Najwyższego z 6 stycznia 2009 r., II UK 134/08.

³³ Wyrok Sądu Najwyższego z 23 kwietnia 2010 r., II UK 315/09; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 27 grudnia 2018 r., III AUa 94/18.

współpraca w załatwianiu codziennych spraw związanych z prowadzeniem domu, pozostawanie na całkowitym lub częściowym utrzymaniu osoby, z którą się gospodaruje³⁴.

Współpraca w rozumieniu tego przepisu wchodzi w grę tylko wówczas, gdy zainteresowane strony pozostają w niesformalizowanym zatrudnieniu³⁵. Wydawać by się zatem mogło, iż nie do końca zasadne jest coraz częstsze uznawanie przez organ rentowy za osoby współpracujące osób zatrudnionych u komornika na podstawie umowy o pracę czy umowy cywilnoprawnej, które pozostają z nim w relacjach, o jakich mowa w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej, w tym szczególnie współmałżonków komornika.

Osoby pracujące w kancelarii komorniczej a podstawa podlegania ubezpieczeniom społecznym

W kancelarii komorniczej mogą pracować asesorzy, aplikanci oraz pracownicy niezbędni do obsługi kancelarii komorniczej. Osobą, której status prawny można uznać za najbardziej zbliżony do komornika, pozostaje asesor. Najczęściej to właśnie asesorów komornicznych organ rentowy kwalifikuje jako osoby współpracujące w rozumieniu przepisów prawa ubezpieczeń społecznych, jeżeli pozostają z komornikiem w relacjach, o jakich mowa w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej. Analizując kwestię podobieństw asesora komorniczego i komornika, w pierwszej kolejności należy wskazać, że dyskusyjne pozostaje uznanie asesora komorniczego za funkcjonariusza publicznego. Przymiot funkcjonariusza publicznego wykonującego zadania z zakresu władzy publicznej może zostać nałożony jedynie przepisem ustawy, jak uczyniono w przypadku komornika. W orzecznictwie Sądu Najwyższego powszechnie przyjmuje się, że asesor komorniczy nie jest funkcjonariuszem publicznym. Zakres jego uprawnień zawodowych jest znacznie ograniczony³⁶. Wszystkie ustawowo wymienione czynności wykonuje pod kierownictwem komornika, co jest typowe dla stosunku pracy, o czym mowa w art. 22 § 1 ustawy z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy³⁷. Wykonywanie pracy pod kierownictwem pracodawcy jest uwypukleniem charakterystycznej dla stosunku pracy cechy, jaką jest podporządkowanie pracownika pracodawcy. Bez wątplenia pracownik, w tym asesor czy inny pracownik kancelarii, wykonuje również pracę określonego rodzaju na rzecz komornika oraz w miejscu i czasie przez niego wyznaczonym, uzyskując za nią wynagrodzenie³⁸. Istotne pozostaje również

34 I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2016, s. 82; Wyrok Sądu Najwyższego z 2 lutego 1996 r., II URN 56/95.

35 M. Łabanowski, *Komentarz do art. 8 Ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych* [w:] *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. J. Wantoch-Rekowski, Warszawa 2015, nb. 4, s. 109.

36 Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

37 Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 1040).

38 J. Wrątny, *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 64.

to, że komornik za czynności wykonywane przez asesora czy aplikanta komorniczego odpowiada jak za działania własne³⁹. Dodatkowo ustawa o komornikach sądowych wprost stanowi o zatrudnieniu asesora komorniczego i aplikanta komorniczego oraz innych pracowników i osób niezbędnych do obsługi kancelarii na podstawie umów: o pracę, o dzieło lub zlecenia. W przepisach ustawy o komornikach nie ma przepisu szczególnego, który umożliwiłby traktowanie asesora komorniczego tak jak osoby prowadzącej działalność gospodarczą, nawet mimo pewnego podobieństwa jego statusu prawnego do pozycji komornika. W ustawie wskazano bowiem, które reguły przewidziane dla przedsiębiorców w konkretnych ustawach stosuje się jedynie do komornika. Nie wskazano przy tym, iż znajdują one zastosowania m.in. w stosunku do asesora komorniczego czy innego pracownika kancelarii komorniczej. Brak jest zatem podstaw prawnych, by pracowników komornika traktować jako osoby współpracujące w rozumieniu przepisów prawa ubezpieczeń społecznych. Co więcej, osoby współpracujące, o których mowa w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej, mogą samodzielnie wykonywać wszystkie czynności z zakresu prowadzonej działalności gospodarczej. Z kolei pracownicy kancelarii komorniczej, niezależnie od tego, jakie stanowiska piastują, mogą jedynie wspomagać komornika w wykonywaniu jego obowiązków. Żaden z nich również nie ma przymiotu funkcjonariusza publicznego, charakteryzującego się szczególnymi kompetencjami⁴⁰.

Mimo zasadniczej różnicy między statusem prawnym komornika a osobami przez niego zatrudnianymi coraz częściej w postępowaniu przed organem rentowym dochodzi do zmiany klasyfikacji osób zatrudnionych u komornika na osoby współpracujące. W szczególności dotyczy to małżonków komornika. Bez wątplenia w takich kategoriach sprawa zatrudnionych osób powoduje zwiększenie dochodów komornika, jak również jest bezpośrednio związana z przedmiotem działalności komornika sądowego. Nie ulega też wątpliwości, że wykonywanie części spraw czy też czynności pomocniczych przez pracowników kancelarii powoduje szybsze ich załatwienie, jak też wpływa na zwiększenie jej przychodów. Niemniej jednak powyższe okoliczności nie dają podstaw do przyjęcia, że osoby te mogą zostać uznane za osoby współpracujące z komornikiem w rozumieniu cytowanych przepisów ustawy systemowej w korelacji ze wskazanymi wyżej przepisami ustawy o komornikach sądowych. Z przeprowadzonej analizy prawnej jednoznacznie wynika, że pracownik kancelarii komorniczej znajdujący się w katalogu osób wymienionych w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej winien zostać zatrudniony przez komornika na podstawie umowy o pracę czy też umowy cywilnoprawnej. Nie można przy tym zmieniać kwalifikacji prawnej zatrudnienia, skoro małżonek komornika jest zatrudniony przez niego na podstawie umowy o pracę. Wręcz należy uznać, że w obecnym stanie prawnym wątpliwości winno budzić uznanie takich osób za osoby współpracujące w rozumieniu przepisów ustawy systemowej oraz ustawy o komornikach. Status osoby współpracującej jako tytuł do podlegania ubezpieczeniom nie może w analizowanym przypadku eliminować ubezpieczeniowego statusu pracowniczego⁴¹.

39 Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

40 *Ibidem*.

41 *Ibidem*.

Nie bez znaczenia dla niniejszej sprawy pozostaje również stanowisko Sądu Najwyższego, z którego wynika, że z punktu widzenia prawa pracy kancelaria komornicza stanowi jednostkę organizacyjną pracodawcy – w ujęciu osobowym, materialnym i organizacyjno-technicznym, w ramach której i za pomocą której pracodawca, tj. komornik, realizuje swoje zadania. Mowa tutaj o zakładzie pracy w ujęciu przedmiotowym. Zatrudnionych w kancelarii pracowników łączy umowa o pracę z komornikiem i jest on pracodawcą w rozumieniu art. 3 Kodeksu pracy, co wynika wprost z przepisów ustawy o komornikach sądowych. Jego zastępca, przejmując zadania wykonywane przez tę jednostkę będące jednocześnie zadaniami publicznymi odwołanego komornika w zamian za prawo czerpania z nich dochodów, z mocy art. 23¹ Kodeksu pracy staje się stroną w dotychczasowych stosunkach pracy łączących odwołanego komornika z jego pracownikami⁴². Powyższe orzeczenie jednoznacznie wskazuje na podstawę zatrudnienia pracowników kancelarii, jaką winna być umowa o pracę. Dodatkowo należy podkreślić, że zastępstwo komornika we wskazanej powyżej sytuacji powodowałoby komplikacje dotyczące podstawy podlegania ubezpieczeniom społecznym w sytuacji, gdyby pracownik kancelarii komorniczej pozostawał osobą współpracującą, a nie pracownikiem⁴³.

Wnioski końcowe

Status prawny komornika, także ze względu na liczne zmiany w ustawodawstwie, nie jest oczywisty, budzi wiele kontrowersji, jak i problemów praktycznych. Wprowadzone do systemu prawnego istotne zmiany dotyczące statusu komornika, zmierzające do poszerzenia jego kompetencji, jak również odejście od pracowniczego charakteru zawodu są przyczyną wielu problemów⁴⁴. Dodatkowo pojawiają się również wątpliwości wynikające z niejednolitego orzecznictwa oraz różnorodnej interpretacji przepisów prawa przez organy administracji państwowej, a w tym przez organ rentowy⁴⁵. Powyższe powoduje również komplikacje w sferze ubezpieczeń społecznych, ponieważ komornik pozostaje pracodawcą w stosunku do zatrudnianych przez siebie osób. Ich status pozostaje również złożony ze względu na wykonywanie zadań z zakresu władzy publicznej. W związku z tym zasadne byłoby wskazanie kierunków orzeczniczych m.in. w zakresie współpracy z komornikiem w kontekście ubezpieczeń społecznych.

Niemniej jednak, podsumowując powyższe rozważania i mając na względzie stanowisko doktryny oraz judykatury, należy uznać, że nie powinno budzić jakichkolwiek wątpliwości zatrudnianie przez komornika osób wymienionych w art. 8 ust. 11 ustawy systemowej na podstawie umowy o pracę czy też umowy cywilnoprawnej. Dodatkowo

42 Wyrok Sądu Najwyższego z 10 lipca 2014 r., II PK 250/13; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2010 r., II PK 298/09.

43 Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

44 J. Studzińska, *op. cit.*, s. 380–381.

45 *Ibidem*, s. 362.

podkreślenia wymaga, że wykonywanie przez komornika jako funkcjonariusza publicznego zadań z zakresu władzy publicznej wyłącznie osobiście uniemożliwia ustalenie, że asesor komorniczy, aplikant komorniczy lub inny pracownik kancelarii komorniczej może zostać uznany za osobę współpracującą przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej. Mogłoby to wynikać jedynie ze szczególnego, jednoznacznego przepisu ustawy o komornikach, którego brak. Ustawa o komornikach sądowych jednoznacznie wskazuje na zatrudnienie asesora komorniczego, aplikanta komorniczego oraz innych pracowników i osób niezbędnych do obsługi kancelarii na podstawie umów: o pracę, o dzieło lub zlecenia. Uznawanie zatem przez organ rentowy osób zatrudnionych u komornika wykonującego zadania z zakresu władzy publicznej za osoby współpracujące nie znajduje podstaw merytorycznych w obowiązującym stanie prawnym⁴⁶.

46 Wyrok Sądu Najwyższego z 21 stycznia 2016 r., III UK 60/15.

mgr Magdalena Zajchowska
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Pracy i Polityki Socjalnej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: 0000-0003-3219-2628

ŹRÓDŁA

- Falkowski B., *Komentarz do art. 3 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.
- Flaga-Gieruszyńska K., Klich A., *Komornik sądowy wobec standardów rzetelnego postępowania w sprawach cywilnych – wybrane zagadnienia* [w:] *Etyka zawodowa komornika sądowego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016.
- Jędrasik-Jankowska I., *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2016.
- Łabanowski M., *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. J. Wantoch-Rekowski, Warszawa 2015.
- Prasątek J., *Komentarz do art. 140 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.
- Skoczylas T., *Komentarz do art. 150 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.
- Stelina J., *Etyka komornicza a prawo pracy* [w:] *Etyka zawodowa komornika sądowego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016.
- Stelina J., *Uwagi do projektu ustawy o komornikach sądowych w zakresie zagadnień związanych z prawem pracy i statusem komornika jako funkcjonariusza publicznego* [w:]

Opinia na temat projektu ustawy o komornikach sądowych (projekt z dnia 22 listopada 2016 r. – UD 146), Warszawa 2016, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/l2/12292407/12393266/12393269/dokument264823.pdf> (11.03.2020).

- Studzińska J., *Wybrane aspekty statusu prawnego komornika z uwzględnieniem orzecznictwa Sądu Najwyższego* [w:] *Księga jubileuszowa z okazji X-lecia Samorządu Komorniczego w Apelacji Szczecińskiej. Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2016.
- Świtkowski M., *Komentarz do art. 33 ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, Warszawa 2018.
- Tomalak W., *Status ustrojowy i procesowy komornika sądowego*, Warszawa 2014.
- Wratny J., *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2005.

Persons cooperating with a court appointed bailiff within the context of social insurance

The purpose of this study is to clarify whether persons employed by a court bailiff can be recognized by the Polish social security organ as cooperating persons within the meaning of art. 8 section 11 of the Act of October 13, 1998 on the social insurance system. In order to clarify the above issue, the author discusses the legal status of a court bailiff and the legal status of those employed by the bailiff. Subsequently, he explains the issue of a person cooperating within the letter of the Act on the social insurance system. In the final part of the study, the author refers to the issue of collaborating person under the provisions of the Act on the Social Insurance System and the Act on court bailiffs. In the final applications, there is indicated whether those employed may be considered by the national insurance organ to be cooperating persons within the meaning of art. 8 section 11 of the Act of October 13, 1998 on the social insurance system.

Key words: court bailiff, a collaborating person, social security organ, social insurance, government authority